

Տարեկան 10 թուրքի, վեց ամսով 6 թուրքի, երեք ամսով 3 թ. 50 կ., ամսով 1 թ. 50 կ., հատուկ 5 կողմից:
Բաժանորդ գրվում են թիֆլիսում միայն խմբագրատանը:

Խմբագրություն հասցեն՝ Тифлиса. Редакция «Нор-Дар»
կամ Tiflis. Rédaction «Nor-Dar».

Խմբագրությունը բաց է ամեն օր (բացի ուրիշ օրերից) ժամը 9-ից մինչև 2-ը: Յուրաքանչյուր թիֆլիսցի կարող է անվճար կրկնապատկերի 3 կ., ընկալմանը համար կրկնապատկերի:

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ Ն

Տարուայ վերջին քառորդին հասած լինելով, խմբագրությունս խնդրում է այն պարոններին, որոնց վերադարձնելու համար անցեալ տարիներին աստիճաններ են մնում կամ մի որ և է գումար պարտ են մնում, շտապեն հասցնել իրեն:

ԲՈՎԱՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Առաջնորդող. — Ամենը մտած. մտքները. IV.
Քրոնիկոն. — Լուրեր. — ձանապարհորդական նկատողություններ (կը շարունակվի):
Թղթալից ու թիւններ. — Տաթև. — Նամակ պարսկաստանից. Արդարիւ. — Նամակ ամերիկայից. Ուսուցիչ.
Քաղաքական. — Լուրեր.
Խառն լուրեր.
Նոր-Պարսի հեռագրեր.
Յաջատար ու թիւններ.

Թիֆլիս, 15 Հոկտեմբերի 1887
ԱՆՍԵՂ ՄՍՏՄՈՒՆԻՔՆԵՐ
IV.

Շնորհարար խնդրանք համարներին մեկուսի հրատարակելու Մասկովայից ստացած մի լուրով, որ մեր թերթերի միմեանց դեմ ունեցած յարաբերությունն և ընդհանրապես մեր մամուլի դրությունն էր վերաբերում: Յուրաքանչյուր պարոնի ասելով միայն մեր հայոց մեջն է, որ պարբերական հրատարակությունները միմեանց դեմ այն աստիճան թշնամաբար են վերաբերվում, միմայն հայոց մեջն է, որ կուսակցությունները փոխանակ սկզբունքների և հանրագումար դադարների ծառայելու, անձնատուր են կրքերի:

Այդ նկատողությունը մենք բուրձովին ճիշտ չենք կարող համարել: Ներառվածն էլ կան թերթեր, որոնց մեջ մուլթը և անպատշաճ մարդիկ իրենց գործն առաջ են տանում, լուսաւոր երկիրներումն էլ կուսակցությունները շատ անգամ կրքով են գործում և իրենց գործունեությունները վերջնական և միակ նպատակը լինում է և նեղ անձնական շահերը: Այն էլ սխալ է, թէ լուսաւոր երկիրներում հակառակ կուսակցությունները, հակառակորդները միմեանց չեն վատաբանում, միմեանց չեն նուստատցնում իրենց կուսակցական շահերը առաջ տանելու համար: Մինչև անգամ Փրանսիայի, Անգլիայի պես քաղաքակրթութեամբ երկիրներում սովորական և ընդունուած է, որ մեկ կուսակցություն միմայն այս ինչ կամ այն ինչ պահանջներն մեջ մեղադրելով, աշխատում է նրա վարը կտրել, նրան վարը գլորել:

Նորերումս ֆրանսիական պատերազմական միջնորդությունն մեջ շատ նշանաւոր պաշտոն վարող մի գեներալ ընտելացաւ ամբողջ ֆրանսիական հասարակականության

վերադարձնող մի գործում: Այդ գեներալը մի կատակաւոր կնոջ արկածներով ծախում է եղել ֆրանսիական պատերազմի շրջանում ցանկացողին, այսինքն կաշառուելով աշխատում է եղել այդ շրջանում ձեռք բերելու իրեն կաշառող մարդու համար: Այդ խալտառակ գործը մեծ աղմուկ է հանել ֆրանսիայում և ինչպես լրագրողները գրում են, այդ անմաքուր գործի մեջ խառնուած են մի քանի նշանաւոր և բարձր պաշտոնեաներ, դրանց թվում և ֆրանսիական հասարակականության նախագահի պատկառելի Գրեյլի փեսայ՝ Վիլսոնը:

Հասարակականության հակառակ կուսակցությունները և դրանց բերան՝ պարբերական հրատարակությունները այդ դեպքը իրենց ձեռքում գէշ են շինել և յարձակվում են Գրեյլի դեմ, թէպէտ նա շատ ազնիւ և պարտաճանաչ մարդ է, և ի հարկէ ինքը չի կարող խառն լինել այդ գործում:

Կուսակցությունները բանն այնտեղ են հասցրել, որ հասարակականության առաջին մարդը՝ նախագահ Գրեյլին յայտնում է, որ ինքը կը հրաժարուի իւր պաշտօնից, եթէ հաստատուի, որ իւր փեսան ճշմարիտ խառն է շրանշաններ առևտուրի հանելու անմաքուր գործում:

Շարլզ Դիկը անգլիական պետական նշանաւոր մարդկանցից մէկն է, ազատամիտ կուսակցություն պատկանող, երեւելի ճարտասան և Գլազգոյի աջ թիւը: Կուսակցություն կռուի ժամանակ տորները՝ պահպանողական կուսակցությունը կամենալով ջարդ ու փշուր անել վեգերին՝ իրենց հակառակ կուսակցության, պատգամաւորները ընտրութեան ժամանակ Շարլզ Դիկի դեմ իւր և զենք գործը գրեցին գոտարանական մի գործ: Դիկը մեղադրվում էր մի ամուսնացած կնոջ հետ մտերիմ յարաբերութեան մեջ. դանդաղաբանող խաբուած ամուսինն էր: Թէպէտ Դիկը այդ գրաւորութիւն էր համարում և աշխատում էր ամեն կերպ ապացուցանել, որ ինքն այդ մարդու կնոջ հետ ապօրինի մտերմութեան մեջ գտնուած չէ, այնուամենայնիւ այդ գործը կտրեց նրա անունը, նա չկարողացաւ պատգամա-

ւոր ընտրուել և իւր և ազգի ներկայացուցիչ դործել պարլամենտում, զորկուցեալ պետական խորհրդի անդամութիւնից, և այլն և այլն: Ինչպիսի լինէր Շարլզ Դիկի դրութիւնը եթէ ինքը խոստովանէր, որ իւր վերայ բարձած մեղադրանքը ճշմարիտ է և յայտնի շարունակէր ապօրինի յարաբերութիւնը:

Այս մի երկու օրինակը բերելով ամենաքաղաքակրթ և առաջագէտ ազգերի կեանքից, ինչ ենք ուզում ասել. — ուզում ենք ասել, որ ամեն տեղ էլ կուսակցություններ կան, ամեն տեղ էլ հակառակորդներն միմեանց տապալելու են աշխատում: Ե որ գործի օգուտը աչքի առաջ ունենալով, է որ անձնական, նեղ շահերը: Բայց հաստատ է, որ հակառակորդի պակասութիւնը իւր և զենք գործ են դնում նրա դեմ անխտիր ամեն տեսակ կուսակցություններ:

Ուրեմն մեր երկրի մամուլին դալով, մեր կուսակցությունների վերայ խօսելով, եթէ միայն գոյություն ունին, չենք կարող դրանցից պահանջել, որ դրանք իրենց վարմունքով աւելի բարձր լինին, և չենք էլ սպասում հակառակորդներից կամ հակառակ թերթերից մեծահոգութիւն: Ուզում են հակառակորդին վարը ձգել, հակառակ թերթը տապալել, որքան էլ որ բարձր լինի նա և գերազանց միւսներին, կարող են այդ անել, փայտ չէ: Միայն մի բան կը ցանկանանք, որ լինէր. ինչ որ պնդում են, կարողանան ապացուցանել: Այլպէս ստույգութեան, գրաւորութեան գէշքով կուրելը — ամբողջ և անփայլ գործ է և վերջապես օրէնքը պատժում է գրաւորելներին:

Մեր միտքն այս է. ուզում են հակառակորդի վնասել թէկուզ անձնական կրքից թելադրուած՝ քո կամքն է, ասա նրա դեմ ինչ կարող ես, միայն թէ հարկաւոր դէպքում ասածդ հաստատիր փաստերով: Մենք գոնէ մեր հակառակորդների դեմ այդպէս ենք ուզում վարուել և երբ մի բանում նրանց մեղադրում ենք՝ առաջ լաւ կշռում ենք թէ ինչ բանի մեջ ենք մեղադրում նրանց, որպէս զի խղճի դէմ գործած չլինէինք:

Արդարութեամբ վարուելով մենք այն սովորութիւնն ունինք, որ որտեղ մի լաւ միտք գտնուած ենք, թէկուզ կորած տեղումն էլ լինի՝ սիրով ընդունում ենք և հետևում նրան. je prends mon bien ou je le trouve:

Սրա համար էլ ընդունում ենք մեզ դէմ ուղղած այն միտքը, որ

անցեալներում տպած կարգայինք: Ահա այդ միտքը՝ միտքը յայտնողի բառերով. —

«Հասարակական հանգանակութիւնը մի սրբութիւն է, ամեն մի հասարակական հարց պէտք է դիտարկուի իւր իրաւունքով: Եթէ մարդիկ այդ սրբութեան հետ: Հանապա՛հ դէպքում հարցը է սրբապաշտութեան ստանալու և մամուլի պարտականութիւնն է հարստա՛ծել այդ սրբապաշտութիւնը:

Այդ տողերի գրողը անտարակոյս ֆալշտաֆեան արամադրութեան մեջ է եղել, աշխատել է արհեստական կերպով լարած զգացումները վերջուն խօսքերով արտայայտել: Հասարակական հանգանակութիւնը ամենին՝ սրբութիւն չէ և դէպի նրան էլ հարկ չկայ երկնաշէնութեամբ մօտենալու, հետևաբար հասարակական փողերի անհետանալով՝ սրբապաշտութիւն կարող չէ առաջանալ: Ուրեմն այդպիսի դէպքում կարող չէ մամուլը սրբապաշտութիւնը հարուածել:

Թողնենք Դոն-Գիտեան լեզուն և ֆալշտաֆեան զգացումները և խօսենք հասարակ և բնական լեզուով: Այդպէս անելով պիտի իմանանք, որ հասարակական գուժարի վատնելը վատ և անպատիւ բան է և վատնողն պարտազանց է և իւր և մարդ, իւր և հասարակութեան անդամ իւր պատիւը վար է զլորում:

Այսպէս ենք հասկանում և ուրիշ կերպ էլ չպիտի հասկանանք վերը մեջ բերած փշուր խօսքերի միտքը:

Լաւ բան չէ հասարակական գուժարների վատնելը և պատիւ էլ չէ բերում այդ անողին, բայց աշխարհ էլ չի քանդուել, եթէ մի մարդ իրեն վստահացած մի գուժար վատնում է. գրանով կորչում է միայն փողը: Եթէ մամուլը, այդ թէպէտ և գոտապարտելի, արարքը սրբապաշտութեան համար է լիջնցնելով՝ բարոյական մարդու պարտաւորութիւնները, այն ժամանակ նա ինչ լեզուով պիտի խօսէ, և ինչ անուն պիտի տալ այն տեսակ տարբերներին, որոնք հիմն ի վեր տապալում են մեր հասարակականը կերպական կազմը և ապականում ու կազմալուծում են դրա՝ հիմքը ընտանիքը:

Այժմս, ի զուր տեղը, մեզ դէմ արշաւող թերթը եթէ հասարակական մի քանի հարիւր կամ մի քանի հազար բուրձու վատնելը հասարակութեան դէմ գործած չարագործութիւն է համարում և մեծ եռանդով ուզում է հարուածել այդ սրբապաշտութեանը, կարող ենք երևակայել թէ ինչպէս պիտի հա-

րուածէ նա և ուրիշ աւելի բարձր սրբապաշտութեանը, որոնք ընտանիքներ են կործանում, պատուական ծնողներ սուգի մեջ ձգում, ամբողջ սերունդներ ապականում, ապօրինի զաւակներ թիւր աւելացնում...

Մեզ դէմ արշաւող թերթը կանէ երևի այդ ամենը ապագայում, առայժմանս մէջ թուանցիներ համար եղած հանգանակութեամբն է զբաղուած:

Այդ մասին մեր կողմից ինչ որ կարող էինք՝ ասել, մենք ասացինք: Կը կամենայինք միայն իմանալ, թէ ինչ եղան «վասն էջմիածնի» վերաշինութեան հաւաքած փողերը ուր կորան, արեւօք հասան մեզ շատ մօտիկ գտնուող Էջմիածին, թէ ոչ: Անցեալ տարի եղաւ այդ հանգանակութիւնը, այն ժամանակ թէպէտ ոչ մի թերթ գաղաւթ չէր, բոլորն էլ հրատարակվում էին, բայց ոչ մի թերթում էլ, որքան մենք լինում ենք, չհրատարակուեցան նուիրատուների անունները: Գուցէ նուիրատուները լեռ ստացան իրենց ստուած գումարները:

Ասում են, որ «վասն էջմիածնի» վերաշինութեան հանգանակութիւնը սկսուել է քաղաքի մի բանկում և թէ որտեղ է վերջացել՝ յայտնի չէ:

Ասում են նոյնպէս, որ հանգանակած գումարը 2000 թուրքի է:

Շատ ցանկալի էր իմանալ թէ որտեղ են գտնվում այդ փողերը, մասնաւոր որ շատերը, հաւատաքած ենք, այս սողերը կարգաւոր, առաջին անգամ պիտի իմանան, որ «վասն էջմիածնի» վերաշինութեան հանգանակած գումարներ էլ կան:

Այդ մասին կարող էր մեզ դէմ արշաւող թերթը ստուգ տեղեկութիւններ տալ:

ՔՐՈՆԻԿՈՆ

Հինգշաբթի, հոկտեմբերի 16-ին իշ. կառավարչապետը՝ Թիֆլիսի պ. Տահանգապետի ուղեկցութեամբ ուղևորեցաւ պատկազմի ճանապարհով Կախէթ, ուր Տիֆլիսից անց կացրած ճանապարհը քննելուց լետոյ, ասում են, հոկտեմբերի 18-ին կը վերադառնաւ կրկին Թիֆլիս:

Պետերբուրգից ստացուած մի թղթալիցով թիւնից, որ այս համարում չենք հրատարակում, քաղում ենք հետեւալ լուրը. «Այլըջին օրերս Ձէլթուհի հիւրընկալների համար Պոլսում կազմած մասնաժողովից և բարձրաստիճան եկեղեցականներից նամակներ էր ստացուել, որ Պետերբուրգի հանրոգնեն այդ ազգային թշուառութեան առաջն առնելու: Արժանապատիւ Խո-

բողոքները զրկուած է զբանջից: Այն ձորը որտեղ ջրաղացներն էին, շրջապատուած էր բարձր և անմեղմանալի ժայռերով: Երբ անձրևը մի փոքր մեղմացաւ, ամբողջ գիւղի կանաչը, մարդիկ, երեխայք թափուեցան աղ ժայռերի վերաւ, լացի, կոծի ձայնը երկինքն էր բարձրացել. կանաչը իրենց գետինն լսում, քարերով տալիս, մազերը փետում, երեսները ճանկուում էին...

Մինչ այս, մինչ ալն մոլոր վերայ հասաւ, ևս ամպերը ծածկեցին երկիրը: Հարկաւոր բերանները բաշխեցին և ողբեր երգելով դարձան գէպի գիւղ: Բոլորն էլ հաւատարմապէս սղում էին: Սիրտ մաշող տեսարան էր այս. չարատառիւ անկարելի էր. — հեղեղին զոհ եղող երիտասարդի հայրը, կոյր ծերունին ցեխերում թաւալում էր և բղաւում անմխիթար:

Այս մեծ դժբաղդութեան անմասն չէին և անձնականները, որոնցից, մասնաւորապէս, խոզաբազկը բէկ Մեղիք-Մանուշարեան Օրբէլեանցը մեծ եռանդով աշխատում էր կորածների դիակները գտնելու, վշտագնեալ սրտերն մխիթարելու...

Առաւօտեան ժամը 4-ից ամենքն էլ քաղցած, ծարաւ, դնացին հեղեղի ընթացքով դիակները փնտռելու: Երեսուցեան ժամը 5-ին 50-ի չափ մարդիկ վերցրած բերին երիտասարդներից մի: Են դիակը, որ գտել էին Մարիսորի աղ-գիւղերի առաջ. — գլուխն և ձախ կուռը բոլորովին չկային, ալ կուռն թաթը բազկի հետ ուրիշ տեղ էին գտել: Կէս ժամ լսող 30 մարդ բերին 18-ամեակ պատանու մարմնի մասերը, չբխուեց-ները ներքեի կզակի հետ, կրծքի մի մասը թորերի մի մասի հետ և մի ոտը: Գնացեալ մասերը չկային: Իսկ մնացեալ մարդիկ առաջ են գնում Որոտըն գետի ընթացքով երրորդին գտնելու: Բայց անաշուք. նրանցից 20 հոգի երրորդ օրը չարեւակում են փնտռել, իսկ մնացները դառնում են:

Սեպ. 4-ին, տեսնելով որ գնացողները չկրողարձան, տեղից արծ. Յովնանէս քահանայ Տէր-Յակովբեանց, խոզաբաշխի բէկի, մի քանի ձիաւորների և 20-չափ հետակների հետ գնում է ճողն գետի ընթացքով մինչև Բալասանալու: Կոչուած թուրքի Վալդի ցածը, որտեղ Որոտն գետը խառնում է Հագարի հետ: Աղետեղ տեղիկում են, որ գետը մի գիակ է բերել. թէպէտ ու զի-չեր է լինում, բայց և անպակ չեն համարում. քահանան ստիպում է գնալ և տեսնել թէ արդեօր իրենցն է (բոտ որում լսում էր, որ մէկն է Սիւրբանցի է կորել): Քահանայի առաջնորդութեամբ գնում են գետի ափը, ու որ սիրտ չէ անում մտնել գետը. գետի սահանքաւոր լինելը, զիչեքուած սաստիկ մթութիւնը և թուրքերի երկիւղ տալը թէ «էրմէնիկը գնչն սէլ զեալցի, սէլ զեալցի» — հաւեր փախել, հեղեղն և կաւ, հեղեղը, մեծ երկիւղ է ազդում:

Գետի մէջ կազմուած փոքրիկ կղզու վերայ է լինում դիակը ընկած: Սահալն հալերը սիրտ անելով երեսները խաչ են հանում, թափվում են գետը և անվտանգ դիակի մօտ հասնելով, լուց-կիլի լուսով բերիւրից և հասակի պար-թեւութիւնից ճանաչում են, որ իրենցն է: Հայերին մի բան սաստիկ դարմա-ցնում է աղ վառելի և թուրքարեակ տեղում, — նրանք տեսնում են փաշտից մի չարդախ (ծագը, չարկ) չինած, չորս կողմը քար շարած, դիակը մէջը դրած, ամբողջ մարմինը տրեւներով ծածկած: Հանում լողացնում, չորեր հողացնում, բերում են թուրքի զլաղը: Թուրքերը մեծ հիւրասիրութիւն ցոյց տալով — հալերի սղին մամաւկցում են, լալկան կանաչը են գալիս և լաց լի-նում: Բայց հետեալ օրը հալերից ոչ ոք չէ տալիս դիակը բերելու հա-մար: մի նախապաշարմունքի պատճա-ռով. թէ ինչ ձիու վերաջ ուր մեռել

բարձուն՝ ձին կը սաստիկ, թուրքերից չիշաւ քահանան վարձով ձի է խնդ-րում բարձուն, բերում: Այստեղ թուր-քերը հալերից մարդատէր են հանդի-սանում, ըստ որում նոյն նախապաշար-մունքը իբրեւ զրացի աղ չնանց մէջ ևս կալ: Գիակի ոչ մի տեղից վնաս-ուած չէր, չնայելով որ անթիւ անհա-մար ժայռերով ու ջրվեժներով ցած էր գլորել և աւելի հեռու էր տարել, մօտ 180 վերստ: Երբ տղամարդիկ զատ հեղեղը մեծ նւթակաւ վնաս է տուել տաթիկայիններին. տարել է 70 կող ու եղ, 2 զոմէշ, 5 էշ, 4 էլ ջրաղաց: Ջրաղացների տեղը մի սարսափելի խուռակ ու նեղ ձոր է, սուր սուր ժա-ռերով շրջապատուած, ալնպէս որ տեսնողը նայել անգամ երկիւղ է քա-շում — ուր մնաց որ նրանց տակ մըտ-նի: Տաթիկի հեղեղն էլ միշտ աղետեղով է գնում, ուստի շատ փառաբաւոր է: Ջրաղացների տեղն անգամ չէ երևում — ամենայն ինչ սրբել տարել է: Ժո-ղովորդը աղ ձորի անունը դրեց «ղան-լու դարալ» արեան ձոր, որպէս զի որդի որդի չիշուի թէ արեւն է և-ղի աղետը: Ջրաղացատէրերը կրկին սկսել են չինել իրենց ջրաղացները, միևնոյն տեղերում, չնայելով որ աղ ձորի ջրաղացները քիչ անգամ չեն աղ-գիւղի վնասներ տուել իրենց տէրերին: Արդեօր լաւ չէր լինել, եթէ հսկէին և թող չտալին աղետը ջրաղացներ չի-նելու:

S. S.-B.

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

ԱՐԳԱՐԻ. 26 սեպտ. — Այնքան զոր-ծածկան բառ է դարձել մեր մէջ ինչպէս թաւն, որ թարգմանաբար զաւարանից վեճուած երիտասարդն իրեն ինտելեգենտ է համարում. — զրա համար ոչինչ զոռարութիւն չկալ, — բաւական է որ ճանաչու կոչիկներ ու-նենան և բաժնորի (սերթուկի) զրոյի կողմի գրգռանց էլ երեսն որ և է լրացրի մեծառասանք... առ հասա-րակ աղ կարգի ինտելեգենտները շատ են սիրում լրագրում իրենց անունը սպուլի որ և է թէկուզ անմիտ թղ-թակցութեան տակ և որի համար չեն ինչպէս ոչ թողնի, ոչ թանաք և ոչ պոպազն զոռաներ: Բայց դժբաղդա-բար աղ էլ շատ քիչն է աջողում: Սովորաբար աղ կարգի զրոգներն որ և է լրաց յերթի մասին մի բան գրել անկարող լինելով, մէկին պախա-կում են միւսին գովում, իսկ շատ ան-գամ էլ ուրիշներին գրել տալիս և ի-րենց անուններն են տակը ստորա-գրում: Այդ ինտելեգենտներից մէկն օրինակ նորերում գրում էր որ տեղիս հողաբարձուներն իրենց խառնումները չեն կատարել և ալն... առանց լիւրու ժողովրդի անտարբերութեամբ զգլի իրենց խոստումը: Թէ և չարժէ 20 տուն հալի և 10 աշակերտ ունեցող ուսում-նարանի մասին երկար բարակ գրել թուրքի ասածին նման, թէ «եթը շ-ելն փաշն շորթն» ինչպէս որ թուրք-մաղ, բայց ճշմարտութեամբ երեսն հա-նելու համար աւելորդ չեմ համարում զրա համար մի քանի խօսք տակ:

Անցեալ տարի երբ ուսումնարանի հողաբարձուներն ընտրուեցին, ժողո-վորդն խոստացաւ, որ ուսումնարանի ծախքի վէճէն ինքն կը տալ, իսկ միւս կէսն հողաբարձուներն պիտի հողակին, ալնպէս հողաբարձութեամբ պիտի ժո-ղովին: Հողաբարձուներն դրոյի ձեռք գործելով, սկսեցին իրենց վերաբե-րեալ կէսն պատասխանել կարծելով թէ ժողովրդի խոստացած կէսն արդէն պատրաստ է: Երբեք ամիս չանցած ար-դէն նրանք իրենց պարտքը կատարել էին և հաւաքած փողն էլ լանձնել ու-սուցչին: Իսկ ժողովրդն երկուր ժա-մանակ իւր խոստումը թողնելուց չի-

տոյ, վերջապէս այս քանի օրերս հա-ղի և զօրով հաւաքեցին իրենց մասը և տուին ուսուցչին:

Ահա իրերի մի աղպիսի դրութեան միջոցին, զանազան «Մեղիք»ներ աշ-խատում են հողաբարձուներին պատուի վերայ ստուեր ձգել և ալնպէսով սա-ռեցնում են զօրծից մեր փափկակալով հողաբարձուներին, որոնց համար դեռ շատ խորթ է «գաղէթ են քցել» բա-ռերը: Այնպէս անէին, որ լրագրի լա-րը աւտեղ էլ չկոտրէին...

Սեպտեմբերի 6-ին մի 40 տարեկան աղբի կին, Ալմաստ անունով չաղ-ուած սիրող զգացմունքներից, իւր եր-կու որդիներին հետ ընդունեց խառնու-թիւնը: Այդ մասին արդէն «Նոր-Գար»-ում հաղորդուած լինելով, մի եր-կու մանրամասնութիւններ նրա մա-սին: Այդ կնոջ մարդը արանցից հիշող տարի առաջ զոհ եղաւ իրեն Ալմաս-տին: Գեռ իւր ամուսնու կենդանու-թեան միջոցին Ալմաստը մոլը հառ-փառ լինելով, չկարողանալով տարու-ծակ զօրծիլ իւր ջանկութիւնները, խեղդել տուց նրան: Այնուհետեւ Ալ-մաստն ապրում էր աչք բուժելով և ընկալութեան տեղն էլ հալերի թաղն էր, բայց սեպ. 5-ին իւր ընկալարանից տեղափոխվում է մի ուրիշ տուն պար-սիկներին թաղում հաւատացնելով իւր որդիներին, թէ ալտեղ աւելի աջող զօրծի կունենան: Տղաներն առանց կասկածի հետեւում են իրենց մօրը: Բայց աղ անցքի երկրորդ օրը, որ կիրակի էր, մալըր առաջարկում է որդիներին գնալ Մուշտալիդ (գնեպետ) մօտ և երեսանց թրքաւալ որպէս թէ աւելի ապահով լինելու նպատակով: Որդիքն բաց է ի բաց մեծում են. իսկ մալըր պատմելով, թէ «սա հալերի թաղն է, ալտեղ բոլորն պարսիկներ» են և ձեզ կսպանեն եթէ չթուրքաւալ», իւր որդիներին վախեցնում է: Երեխա-ները իրենք որ փոքր ինչ չափահաս էին, փախչում են հալերի մօտ, իսկ երկուսն — մինը 10 տարեկան աղջիկ իսկ միւսը 5 տարեկան տղա, մնում են իրենց մօր մօտ: Թէ և աղջիկն էլ ուղում է փախչել, բայց մօրը չէ թող-նում: Միևնոյն երեկոյն Ալմաստը ա-մուսնանում է իւր սիրածին հետ: Հալերն այս տեսնելով խեղդում են դա-տաւորին, որ կնոջ ունեցած ապրանքը կնքէ: Նա աղ առաջարկութեամբ ըն-դունում է: Երեսուց փնձակաւոր առաջ-նորդի միջոցով եղելութեամբ չալանում են թալիւղի փոխ: Ամիրիկամին, որն և բարեհաճեց այս օրիս հրամանա-գրել զառաւարին, որ կնոջ ձեռքից աղ-բանքներն ետ առնեն և հինգ բաժին անեն: Դրանից 2 բաժին մնալ մի ա-պահով ժարդի մօտ՝ մինչև իրենց մօր մօտ գտնուող երկու երկաթների չա-փահաս դանաղ, որպէս զի ալն ժա-մանակ իմանան, թէ ինչ հաւատ ընդունելու են և փող լանձնեն նրանց ապրանքը, իսկ երեք բաժինն տան միւս երեք տղաներին: Գեռ զօրծ մնում է, քաջապէս ենք, որ մեծ. Հալին մի ճշտապէս կը կատարէ փոխ: Ամիր-Նիկամի հրա-մանը:

Վարդապետ

ՆԱՄԱԿ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻՑ

ՈՒՍՏԻ, սեպ. 24 հոկտեմբերի 6. — Անցեալ նամակով աշխատել էինք քա-նի մ' խօսք տակ Ամերիկայի ժողովուրդ-ների մասին. այս անգամ եւ կողմէի խօսքն չարեւակելով ձեզ տեղիկու-թիւններ հաղորդել նկարներ և չինա-կան՝ աղ հետաքրքիր ժողովրդի մա-սին և սակաւն, ինչ կը թուի, թէ նախ պարտաւոր էի «Նոր-Գար»-ին ընթեր-ցողներին փոքր ինչ ընդհանուր տեղե-կութիւններ տալ Ամերիկայի ընդհա-նուր աղգարանակութեան մասին:

Վերջին ամենաճշտագոյն տեղեկու-

թիւներին նախելով Ամերիկայի (ան-շուշտ ընթերցողներն պիտի ըմբռնեն) թէ մեր խօսքը Հիւսիսային Ամերիկա-յի Միացեալ Նահանգների վերայ է) բնիկ ժողովրդի թիւը կը հասնի 57.500.245-ի, աղ թուի մէջ չհաշուե-լով նեղրներն (սեւամորթներ), որոց թիւը կը հասնի 6.580.793 հոգի, ու-րոք, ինչպէս չետոյ պիտի տեսնեն ընթերցողներն, համարեա զատուած ժողովուրդ են: Սակաւն, բայց բնիկ ժողովրդէն, Ամերիկայի բնակիչների թիւն ամենայն տարի նորանոր փոփո-խութիւնների կենթարկուի զաղթա-կանութիւնների շնորհիւ, որի մասին հարեանցօրէն նախընթաց նամակնե-րիս մէջ քանի մ'անգամ վերջ եմ ար-դէն, բայց որպէս զի «Նոր-Գար»-ի ընթերցողները զաղափար մը կազմեն զաղթականների քանակութեան մասին, թող աւելորդ չթուի՝ եթէ ալտեղ մի առ մի նշանակիմ զաղթականներն իւրաքանչիւր աղբի անուան դէմ նշա-նակելով և ճոցա թիւն: Ամերիկայի մէջ կը հաշուեն.

Դերմանացիներ . . .	1.966,742
Իրանացիներ . . .	1.854,574
Անգլիացիներ . . .	667,676
Շվեդացիներ . . .	194,337
Ֆրանսիացիներ . . .	107,971
Նորվեգիացիներ . . .	181,728
Չինացիներ	104,475
Չուիցիացիներ . . .	87,721
Մեկտիկական ամերի-կացիներ	68,378
Դանիացիներ . . .	64,195
Հոլանդացիներ . . .	58,085
Փօրթուգալացիներ . .	48,567
Իտալացիներ	44,230
Աւստրիացիներ . . .	39,653
Ռուսացիներ *) . . .	35,724
Բելգիացիներ	15,535
Հնդկներ	9,484
Աւստրիացիներ . . .	4,905
Հար. Ամերիկացիներ .	5,067
Հնդկաստանցիներ . .	2,707
Ճափոնացիներ . . .	402
Տաճկաստանցիներ . .	102,205
Գոյներ	758

Անշուշտ կը հասկանաք, որ հաստա-տուն թուեր չեն սոքա, ալ փոփոխա-կան:

Յոյց տալու համար, թէ որ աստի-ճանի կը հասնի Ամերիկայի Միաց-Նահանգների քաղաքների բնակիչների անկումները, ալտեղ առաջ կը բե-րեմ քանի մը խոշոր քաղաքների մասին սթաթիսթիք տեղեկութիւններ: Ամենամեծ քաղաքը կը հաշուի Նիւ-Եորկ, որ սոյն 1887 թուին բնակիչ ու-նեցել է 1.500,000

Յետոյ աստիճանաբար	
Ֆիլադելֆիա	1.125,000
Պոսթոն	400,315
Պալմբոր	460,235
Ուաշինկթոն	203,520
Չիկագո	750,310
Սան-Ֆրանցիսկո	310,835

Հետաքրքրութեան և համեմատու-թեան համար, առաջ կը բերեմ Տոն-քաղաքների բնակիչների թիւը սրա-նից 7 տարի առաջ, ալտեղն 1880 թուին.

Նիւ-Եորկ 1.206,394

Ի հարկէ, զլիսաւորներն վիշելով բաւա-կանացանք:

* *

Ալմա քանի մը տեղեկութիւններ ալ տեսնում վերայ տակով փախում խօսքս այս անգամ:

Սեւրն, որոնց թիւը 6.580,793 հո-գի նշանակեցիք, ալտեղ Nigr-Նի-գըր կը կոչուին և բաւական մեծ չարգ կը վաշեն ժողովրդի կողմէ՝ իրենց վարը ու բարբի, իրենց աշխատա-րութեան և ալ բարոյական չափու-թիւնների համար: Նիգրներն համա-րեա բոլորն ալ քրիստոնեաւ են և ալն՝ բարի քրիստոնեաւ: Նիգրները անգործ չեն մնար, և զլիսաւորապէս կը զբաղուին բարկրմախէրութեամբ. որ քաղաք կողմէ մտքը, — բոլոր բարկրմախէրնե-րն սենք են, որոնք գիտեն իրենց զօրծեր կարգի ձգել և միշտ կարգի մէջ պահել: Բացի շատ առաւելու-թիւններէ, սենքն է՝ չափազանց մաք-րասէր են: Կանաչ գլխաւորապէս կը պարապին վարժուի պատան վարե-լով: Չնայելով, որ սենքն համահաւա-սար արտօնութիւններ կը վաշեն միւս մնացեալ բոլոր ազգերուն և ամենքն ալ խիստ քաղաքավարութեամբ կը վարուին ճոցա հետ ամեն պարագանե-րում մէջ, սակայն ամուսնական խնդ-րին մէջ շատ սահմանափակուած է ճոցա ազատութիւն, ալտեղ «օրինակ, օրէնքով արգիւտուած է, որ սե մը՝ սպի-տակ կին առնէ, Պարզ է, որ ինչքան ալ արտօնութիւններ չվաշենք՝ բայց և ալնպէս իրենց անջատեալ կը զգան սենքն:

* *

Նամակս կնքելու վերայ եմ և ահա կը տեղեկանամ, որ 50-ի չափ հալեր, որոնք պատկառելի գումար մը հաւա-քեր են, կը վերադառնան հալերին: Անշուշտ սա ուրախական երևութ է: Ուրիշ առթիւ պիտի խօսեմ ճոցա հա-լերի վերադառնալու արագացման պատճառների մասին:

* * *

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՍԵՐ

ԱՆՍՏՐԻԱ-ՈՒՆԳԱՐԻԱ. — «Narodni Listy» թերթը հաղորդում է. որ Նոր-Չիլիական կուսակցութեան պատգամա-ւորները կաղապարել են սլավոնա-կան միութիւն, որի մէջ պիտի ընդու-նուին սլավոնական բոլոր ազգու-թիւնների պատգամաւորներն, որոնք ընտրվում են բէլլիստագի անգամ: Այս միութեան նպատակն է — սլավոնների լեզուն պաշտպանել գերմանական լե-զուի դէմ և կեանքի մէջ գործադրել լեզուների հաւասարադոր իրաւունք-ներն՝ համաձայն ինմական օրէնքների 19-րդ յօդուածին: Կարծվում է, որ միութիւն կը համախմբէ 20 անդամ-ներ: Նրա մէջ արդէն մտել է սլավոն պատգամաւոր զոկոր Վրեգորէյ և նրա օրինակին կը հետեն զալմատա-կան պատգամաւորներն: Սլավոնա-կան միութիւնը կը պալմաճաւորուի և Տրիեստի կուրի հետ՝ գերմանական լեզուի տարածման դէմ եղած հարցե-րում միմեանց պաշտպանելու և քաղա-քական ազատութիւններ պահպանելու զիտաւորութեամբ:

— Պատգամաւորների ժողովում ժա-մանակաւոր բիւլլէի քննութիւնը ան-պատելի դիտարկութեան է հանդիպել: Նոր չիլիերը պահանջում են, որ նախ ուսումնարանների փակուելու խնդիրը քննուի, ապա թէ բիւլլէի խնդրը: Ֆրանց-Յովիթի կալսը Բիգէրին հրա-ւիրել է իւր մօտ՝ բացատրութեան համար:

Типографія М. Д. Ротиніанцъ Гол. пр. д. № 41.